

Explanation of Spatial Justice Model in Service Distribution with a Poverty Reduction Approach in District 8, Shiraz*

Original Article

Samira Abbasi¹, Zahra Sadat Saeideh Zarabadi^{2**}, Hamid Majedi³

1- Ph.D Candidate in Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2- Associate Professor, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3- Professor, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2025-02-10

Revised: 2025-04-18

Accepted: 2025-04-19

Keywords

Historic Fabric of Shiraz

Quality of Life

Service Distribution

Spatial Justice

Urban Poverty

ABSTRACT

Introduction

Justice has always been regarded as one of the fundamental principles of human societies and has been widely studied in various scientific, social, and economic domains. In contemporary urban environments, spatial justice has emerged as a key concept in urban planning, playing a vital role in reducing social inequalities and improving the quality of urban life. One of the significant challenges in many developing cities is the unequal distribution of urban services and resources, which leads to spatial and social disparities. The rapid expansion of urbanization, large-scale migration, and the centralization of services in specific urban areas have exacerbated inequalities in service accessibility, leaving marginalized communities at a disadvantage. Limited access to urban services, unemployment, poverty, and a lack of equal economic opportunities are among the critical factors that intensify the sense of inequality among citizens. In response to these challenges, spatial justice aims to ensure the fair distribution of resources and services, contributing to the development of sustainable and equitable cities. As one of Iran's major metropolitan areas, Shiraz has a rich cultural and historical heritage. However, despite its significance, certain districts, particularly District 8, suffer from an imbalanced distribution of urban services, resulting in significant disparities in access to urban facilities. With unique geographical and socio-economic characteristics, this district faces numerous challenges in urban service distribution, necessitating a thorough investigation and strategic urban planning. The primary objective of this study is to analyze spatial justice in the distribution of urban services in District 8 of Shiraz. The research examines the extent of citizens' access to urban services, identifies existing inequalities, and evaluates key factors influencing poverty reduction and equal opportunities. The findings of this study are expected to support urban policy-makers in designing effective strategies to enhance spatial justice and mitigate social inequalities.

Materials and Methods

This study adopts a quantitative approach and follows deductive reasoning (from general to specific) to explore causal relationships in urban service distribution and its effects on poverty reduction. The target population of this study consists of residents living in District 8 of Shiraz, and a stratified

* This article is derived from the first author's doctoral dissertation titled "Explaining the Spatial Justice Model in the Distribution of Services with an Approach to Reducing Urban Poverty", defended on December 31, 2020, in the field of Urban Planning at the Islamic Azad University, Science and Research Branch, under the supervision of Dr. Zahra Sadat Saeideh Zarabadi.

** Corresponding author: z.zarabadi@srbiu.ac.ir

random sampling method was applied. The Cochran formula was used to determine the sample size, which was set at 375 respondents. Data collection involved both secondary and primary research methods. The conceptual framework was established through a literature review, while primary data was obtained using a researcher-designed questionnaire. This questionnaire comprised 79 closed-ended questions, structured on a five-point Likert scale. The validity of the questionnaire was confirmed by expert review, and its reliability was verified through statistical tests. Descriptive and inferential statistical methods were applied to data analysis. Furthermore, structural equation modeling (SEM) was employed using Smart-PLS software to examine the relationships among spatial justice, quality of life, perceived poverty, and other key variables. This modeling approach enabled an accurate assessment of the interactions between these critical factors.

Findings

The study's results revealed three significant causal pathways illustrating the impact of various socioeconomic factors on spatial justice and perceived poverty: The impact of employment and economy on spatial justice and perceived poverty: Employment status and economic conditions directly influence spatial justice. Improved employment and economic conditions enhance citizens' satisfaction with urban service distribution, ultimately reducing the perception of poverty. The relationship between employment, healthcare, and spatial justice: Employment status influences access to and quality of healthcare services. Improved healthcare services contribute to better spatial justice, which enhances quality of life and reduces perceived poverty. The impact of housing on spatial justice and urban poverty: Housing conditions are a crucial indicator of spatial justice. Better access to adequate housing improves quality of life and citizen satisfaction, reducing the perception of poverty. All three causal pathways were statistically validated through t-value testing, with a significance level below 0.01. These findings highlight strong interconnections between economic conditions, social factors, and perceived poverty in District 8 of Shiraz.

Conclusion

The findings of this study indicate that spatial justice plays a crucial role in reducing urban inequalities. The analysis of the collected data suggests

that the absence of spatial justice in marginalized urban areas leads to a heightened sense of social discrimination and increased socioeconomic disparities. The unequal distribution of urban services limits access to essential resources and negatively impacts economic and social opportunities for affected communities. Furthermore, the study emphasizes that employment, housing, and healthcare investment can significantly alleviate poverty. Providing stable housing options and supporting low-income households in accessing suitable accommodation can help mitigate perceived poverty. Expanding sustainable employment opportunities and improving healthcare accessibility are key measures for enhancing spatial justice. To address these issues, developing urban infrastructure and implementing strategic policies to ensure fair service distribution can enhance spatial justice and improve the overall quality of life. The results highlight that enhancing employment, healthcare, and housing conditions directly reduces perceived poverty and promotes spatial justice in District 8 of Shiraz. Sustained employment and economic stability improve the overall quality of life and increase access to urban services and public amenities. Improved healthcare and housing provisions reduce spatial disparities and foster a more equitable urban environment. Based on these findings, urban policymakers are encouraged to implement key strategies, including: Creating sustainable employment opportunities, enhancing healthcare service quality and accessibility, and providing affordable housing for low-income residents. Implementing targeted policies in these areas is essential for poverty reduction and spatial justice enhancement. Additionally, a comprehensive and coordinated urban development strategy, with a strong emphasis on spatial justice, is critical. Improving urban service distribution models, expanding public infrastructure, and reinforcing social support policies are essential steps toward reducing socio-spatial inequalities and enhancing citizen satisfaction. Ultimately, this research underscores that achieving spatial justice is not only key to reducing poverty and enhancing quality of life but also plays a fundamental role in sustainable urban development. Therefore, it is imperative that spatial justice be integrated as a core pillar of urban policy planning to ensure that cities evolve into fairer, more efficient, and more sustainable environments for all inhabitants.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Abbasi S. Saeideh Zarabadi Z. S. Majedi H. Explanation of Spatial Justice Model in Service Distribution with a Poverty Reduction Approach in District 8, Shiraz. Urban Economics and Planning Vol 6(1):190-207. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2025.505749.1597

تبیین الگوی عدالت فضایی در توزیع خدمات با رویکرد کاهش فقر منطقه ۸ شهر شیراز*

مقاله پژوهشی

سمیرا عباسی^۱؛ زهراسادات سعیده زراآبادی^{۲*}؛ حمید ماجدی^۳

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- دانشیار، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳- استاد، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

مقدمه

عدالت همواره به عنوان یکی از اصول اساسی جوامع انسانی مطرح بوده و در حوزه‌های مختلف علمی، اجتماعی، و اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. در شهرهای امروزی، عدالت فضایی به عنوان یکی از مفاهیم بنیادین در برنامه‌ریزی شهری شناخته می‌شود که نقش مهمی در کاهش نابرابری‌های اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی شهری دارد. توزیع ناعادلانه خدمات و منابع شهری یکی از چالش‌های اساسی بسیاری از شهرهای در حال توسعه است که به نابرابری‌های اجتماعی و فضایی منجر می‌شود. رشد سریع شهرنشینی، مهاجرت‌های گسترده، و تمرکز خدمات در مناطق خاص شهری باعث تشدید نابرابری در توزیع خدمات شده و گروه‌های کم‌برخوردار را در شرایط ناعادلانه‌ای قرار داده است. عدم دسترسی کافی به خدمات شهری، بیکاری، فقر، و نبود فرصت‌های برابر اقتصادی، از جمله عواملی هستند که احساس نابرابری را در بین شهروندان افزایش می‌دهند. در این راستا، عدالت فضایی با تأکید بر توزیع متوازن منابع و امکانات، نقش مهمی در ایجاد شهرهای پایدار و عادلانه ایفا می‌کند. شیراز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای ایران، تنوع فرهنگی و تاریخی قابل توجهی دارد. با این حال، برخی مناطق این شهر، از جمله منطقه ۸، از توزیع نامتعادل خدمات شهری رنج می‌برند که به بروز نابرابری‌های گسترده در دسترسی به امکانات شهری منجر شده است. این منطقه، با داشتن ویژگی‌های خاص جغرافیایی و اجتماعی، یکی از مناطقی است که چالش‌های متعددی را در زمینه توزیع خدمات شهری تجربه کرده است و نیاز به بررسی دقیق و برنامه‌ریزی جامع دارد. هدف این پژوهش، تحلیل عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری در منطقه ۸ شیراز است. این مطالعه به بررسی میزان دسترسی شهروندان به خدمات شهری و شناسایی نابرابری‌های موجود می‌پردازد و عواملی را که در کاهش فقر و افزایش فرصت‌های برابر نقش دارند، مورد ارزیابی قرار می‌دهد. نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران شهری در تدوین برنامه‌های متناسب برای بهبود عدالت فضایی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی کمک کند.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از روش کمی و منطق استدلال قیاسی (از کل به جزء) برای بررسی روابط علت و معلولی در توزیع خدمات شهری و تأثیر آن بر کاهش فقر استفاده کرده است. جامعه آماری این پژوهش شامل شهروندان ساکن در منطقه ۸ شیراز بوده و نمونه‌گیری با استفاده از روش تصادفی طبقه‌ای و آزمون کوکران انجام شده است که بر اساس آن، ۳۷۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها، از روش کتابخانه‌ای برای تدوین مدل مفهومی پژوهش استفاده شده است. همچنین، داده‌های

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۳۰

کلمات کلیدی

بافت تاریخی شیراز

توزیع خدمات

عدالت فضایی

فقر شهری

کیفیت زندگی

* این مقاله، برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تبیین الگوی عدالت فضایی در توزیع خدمات با رویکرد کاهش فقر شهری» در رشته شهرسازی با راهنمایی دکتر زهراسادات سعیده زراآبادی ۱۳۹۹/۱۰/۰۲ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات دفاع شده است.

** نویسنده مسئول: z.zarabadi@srbiau.ac.ir

افزایش شکاف اجتماعی شده است. توزیع نامتعادل خدمات شهری نه تنها دسترسی شهروندان به امکانات را محدود کرده، بلکه بر فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی آن‌ها نیز تأثیر گذاشته است. همچنین، یافته‌ها نشان داد سرمایه‌گذاری در حوزه اشتغال، مسکن و بهداشت تأثیر مثبتی بر کاهش فقر دارد. ارائه خدمات مسکن پایدار و حمایت از خانوارهای کم‌درآمد در دسترسی به مسکن مناسب، می‌تواند نقش مؤثری در کاهش احساس فقر داشته باشد. علاوه بر این، تأمین فرصت‌های شغلی پایدار و افزایش دسترسی به خدمات بهداشتی، دو عامل کلیدی در افزایش عدالت فضایی هستند. در این راستا، توسعه زیرساخت‌های شهری و برنامه‌ریزی صحیح در راستای توزیع عادلانه خدمات، می‌تواند به بهبود عدالت فضایی و افزایش کیفیت زندگی شهروندان منجر شود. نتایج این پژوهش نشان داد بهبود شاخص‌های اشتغال، بهداشت و مسکن، به طور مستقیم با کاهش احساس فقر و ارتقای عدالت فضایی در ارتباط است. اشتغال پایدار و تقویت وضعیت اقتصادی خانوارها نه تنها کیفیت زندگی افراد را بهبود می‌بخشد، بلکه دسترسی آن‌ها به خدمات شهری و امکانات عمومی را نیز افزایش می‌دهد. بهبود شاخص‌های بهداشتی و مسکن نیز موجب کاهش نابرابری‌های فضایی و افزایش تعادل در توزیع خدمات شهری خواهد شد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران شهری اقداماتی در راستای توسعه فرصت‌های شغلی، ارتقای کیفیت خدمات بهداشتی و تأمین مسکن مناسب برای اقشار کم‌درآمد اتخاذ کنند. اجرای سیاست‌های حمایتی در این حوزه‌ها می‌تواند نقش مهمی در کاهش فقر و ارتقای عدالت فضایی داشته باشد.

علاوه بر این، برنامه‌ریزی جامع و منسجم برای توسعه پایدار شهری، با تمرکز بر عدالت فضایی، ضروری به نظر می‌رسد. بهبود الگوهای توزیع خدمات شهری، گسترش زیرساخت‌های عمومی و تقویت سیاست‌های حمایتی، از جمله اقداماتی هستند که می‌توانند به کاهش نابرابری‌های اجتماعی و افزایش رضایت شهروندان منجر شوند. در نهایت، پژوهش حاضر نشان می‌دهد تحقق عدالت فضایی، نه تنها بر کاهش فقر و افزایش کیفیت زندگی تأثیرگذار است، بلکه می‌تواند نقش بسزایی در دستیابی به توسعه پایدار شهری ایفا کند. از این‌رو، ضروری است که عدالت فضایی به عنوان یکی از محورهای اساسی سیاست‌گذاری شهری مد نظر قرار گیرد تا شهرها به محیطی عادلانه‌تر، کارآمدتر و پایدارتر تبدیل شوند.

میدانی با بهره‌گیری از پرسشنامه محقق ساخته گردآوری شده که شامل ۷۹ سؤال بسته در طیف پنج‌عاملی لیکرت بود. اعتبار این پرسشنامه پس از بررسی توسط متخصصان تأیید شد و پایایی آن نیز با استفاده از روش‌های آماری مورد تأیید قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. همچنین، به منظور بررسی روابط بین متغیرهای پژوهش، مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Smart-PLS انجام شد. این مدل‌سازی امکان ارزیابی دقیق روابط بین عدالت فضایی، کیفیت زندگی، احساس فقر و سایر متغیرهای مرتبط را فراهم کرد.

یافته‌ها

نتایج پژوهش نشان داد سه مسیر معنادار بین متغیرهای مختلف وجود دارد که تأثیر آن‌ها بر عدالت فضایی و احساس فقر مشخص شد: در مسیر تأثیر اشتغال و اقتصاد بر عدالت فضایی و احساس فقر، وضعیت اشتغال و شرایط اقتصادی شهروندان تأثیر مستقیمی بر عدالت فضایی دارد. بهبود اشتغال و وضعیت اقتصادی موجب افزایش رضایتمندی شهروندان از توزیع خدمات شهری می‌شود که به کاهش احساس فقر منجر می‌شود. در مسیر ارتباط میان اشتغال، بهداشت و عدالت فضایی، وضعیت اشتغال بر میزان دسترسی و کیفیت خدمات بهداشتی تأثیرگذار است. خدمات بهداشتی بهتر، موجب بهبود عدالت فضایی می‌شود و در نهایت کیفیت زندگی را افزایش داده و احساس فقر را کاهش می‌دهد. در مسیر تأثیر مسکن بر عدالت فضایی و فقر شهری، وضعیت مسکن یکی از شاخص‌های مهم عدالت فضایی محسوب می‌شود. دسترسی به مسکن مناسب، موجب افزایش کیفیت زندگی و رضایتمندی شهروندان شده و در نتیجه، احساس فقر را در بین افراد کاهش می‌دهد. تمامی این مسیرها از طریق تحلیل‌های آماری و بررسی مقدار آماره t ، در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ تأیید شدند. این یافته‌ها نشان‌دهنده ارتباط قوی میان عوامل اقتصادی، اجتماعی و احساس فقر در میان ساکنان منطقه ۸ شیراز است.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش بیانگر آن است که عدالت فضایی به طور مستقیم بر کاهش نابرابری‌های شهری تأثیر دارد. بررسی داده‌های جمع‌آوری شده نشان داد نبود عدالت فضایی در مناطق کم‌برخوردار شهری موجب احساس تبعیض و

مقدمه

(et al., 2020) و ابعاد اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و امنیتی شهرها را تهدید می‌کند (Soleimani Moghadam et al., 2021). این معضل، یکی از موانع اصلی تحقق اهداف توسعه پایدار سازمان ملل محسوب می‌شود (Wang et al., 2020; Silva-Laya et al., 2023; et al.). در بسیاری از فرهنگ‌ها، فقر به معنای عدم دسترسی به حداقل ضروریات زندگی تعریف شده است (Rashidi, 2015). این پدیده، پیامد صنعتی شدن، تغییر الگوهای تولید و ظهور سازمان‌های جدید اجتماعی است (Beyazit, 2020). هاروی (۱۹۷۳) شهر را بستر نابرابری فضایی مرتبط با سرمایه‌داری دانسته است (Jones et al., 2020).

از آغاز تمدن‌های شهری، نابرابری اجتماعی، قطبی شدن فضا، فقر و دسترسی نابرابر به سرمایه‌های شهری، از مهم‌ترین چالش‌های شهرنشینی بوده است (Zand Moghadam et al., 2021). دسترسی ناکافی به خدمات شهری، موجب کاهش انگیزه برای اقدام جمعی و افزایش ناراضیاتی اجتماعی می‌شود (Abbasi et al., 2023). عدالت فضایی، پیوندهای عدالت اجتماعی و فضا است و تحلیل روابط میان فضا و اجتماع، برای درک بی‌عدالتی‌ها و طراحی سیاست‌های اصلاحی ضروری است (Rajabi et al., 2022). این مفهوم، بر توزیع برابر فرصت‌های شهری، ایجاد تعادل در تعاملات انسانی با محیط و کاهش اثرات نابرابری فضایی تأکید دارد (Khaksari et al., 2021).

با توجه به نقش کلیدی شهرها در تأمین نیازهای اجتماعی و اقتصادی، عدالت فضایی در توزیع خدمات باید به عنوان یک اصل محوری در توسعه شهری در نظر گرفته شود. در این میان، کاهش فقر شهری نیز یکی از اهداف اساسی توسعه پایدار به شمار می‌رود. بافت تاریخی شهر شیراز به عنوان یک میراث فرهنگی و تاریخی غنی، نقش بسزایی در جذب گردشگران و رفتارسازی در جامعه دارد. توزیع ناعادلانه خدمات و نابرابری‌های فضایی در منطقه ۸ شیراز، که بخشی از این بافت تاریخی را شامل می‌شود، مانع بهره‌مندی برابر ساکنان از امکانات شهری شده است. این پژوهش، با بررسی الگوی عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، به شناخت نابرابری‌های موجود و راهکارهای ارتقای شاخص‌های کاهش فقر شهری می‌پردازد.

تحلیل عدالت فضایی، نه تنها به تقویت تعاملات اجتماعی کمک می‌کند، بلکه با کاهش نابرابری‌ها، کیفیت زندگی شهروندان را بهبود می‌بخشد. این پژوهش، با تمرکز بر کاهش فقر شهری، می‌تواند به سیاست‌گذاران در تدوین برنامه‌های توسعه‌ای مؤثر کمک کند. شناسایی ضعف‌ها و قوت‌های بافت تاریخی شیراز، تدوین سیاست‌های کارآمد برای تحولات پایدار شهری، و ارائه پیشنهادهایی برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان، از اهداف این تحقیق است. با توجه به این چالش‌ها، پرسش اصلی این پژوهش آن است که چگونه می‌توان از طریق عدالت فضایی، الگوی توزیع خدمات را در منطقه ۸ شیراز بهبود داد و فقر شهری را کاهش داد؟

پیشینه

مطالعات و پژوهش‌های پیشین مرتبط داخلی و بین‌المللی بررسی شد که به تعدادی از مهم‌ترین آنان در جدول ۱ اشاره شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

نام مقاله	نام نویسندگان	سال	روش	یافته‌های کلیدی و نتایج
توانمندسازی محلات دارای فقر شهری (مطالعه موردی: محله اسماعیل آباد، منطقه ۱۹ شهرداری تهران)	Isazade et al	۲۰۲۲	توصیفی-تحلیلی SWOT	فقر شهری بر محله‌های حاشیه شهر تمرکز یافته‌اند. برای رفع مشکلات ساکنان محله هدف، تقویت تشکلهای خودجوش محلی در ایجاد همبستگی و حفظ هویت محله‌ای، شناخت پتانسیل‌های توسعه، آموزش ساکنان و ارتقای آگاهی آنان، اجرای طرح‌های توانمندسازی برای کنترل محله
تحلیل الگوی فضایی شاخص‌های فقر شهری در شهر بابل	Nikpour et al	۲۰۲۰	توصیفی-تحلیلی	پهنه‌های فقر در شهر بابل ۲/۳۵ درصد از جمعیت کل شهر را تشکیل می‌دهد. این پهنه‌ها غالباً در محدوده‌های حاشیه‌ای شمال شرقی و جنوبی شهر قرار دارند.

عدالت واژه‌ای با معانی گسترده است که همواره محور مباحث علمی و اجتماعی بوده و در عین حال، مطالبه‌ای اساسی برای میلیون‌ها شهرنشین محسوب می‌شود که در اجرا اغلب نادیده گرفته شده است (Fainstein, 2014). عدالت به معنای «شمول منصفانه در جامعه» تعریف شده و در سیاست‌گذاری به عنوان راهنمایی برای اجرای اقداماتی به منظور ایجاد جامعه‌ای عادلانه به کار می‌رود. یکی از مهم‌ترین راهکارهای تحقق عدالت، تأکید بر توزیع خدمات شهری به صورت متوازن است (Ay & Sezer, 2020). خدمات شهری نقش اساسی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهرها ایفا می‌کنند (Jian et al., 2021) و شهرهای امروزی، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه، با چالش‌های بزرگی از جمله تمرکز فقر مواجه هستند (Isazade et al., 2022). رشد شتابان شهرنشینی در نیم‌قرن اخیر، به تشدید نابرابری‌های فضایی و خدماتی انجامیده است. برآورد سازمان ملل نشان می‌دهد امروزه بخش عمده‌ای از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند (Elewa, 2019). این رشد سریع، همراه با توزیع نامتوازن خدمات و پراکنش نامتعادل جمعیت، باعث ناپایداری اجتماعی و کاهش کیفیت زندگی شده است (Pourahmad et al., 2023). پیامدهای این نابرابری شامل ضعف حاکمیت محلی، گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی، فقر شهری، آلودگی‌های زیست‌محیطی و توسعه ناپایدار است (Momeni Esfahani & Malek Hosseini, 2021).

مختصان شهری بر این باورند که کاهش نابرابری‌ها و دسترسی عادلانه به منابع شهری، ضرورتی اساسی در برنامه‌ریزی شهری است. در این راستا، مفهوم عدالت فضایی مطرح می‌شود (La Rosa & Pappalardo, 2020). دیوید میلر عدالت را تقسیم منصفانه منابع و فرصت‌ها میان اعضای جامعه می‌داند (Niaz et al., 2017). در همین راستا، عدالت فضایی به معنای حق شهروندان در تعیین فضای زندگی خود است (Johansen et al., 2021). عدالت فضایی می‌تواند چارچوبی تحلیلی باشد که روابط میان فضا و عدالت اجتماعی را بررسی می‌کند (Ghalehnoei et al., 2022). این مفهوم، از طریق ایجاد پیوند میان مناطق نابرابر، بی‌عدالتی را کاهش می‌دهد و ساختار فضایی شهر را متعادل می‌کند (Ahmadi & Shamsipour, 2020). عدالت فضایی در شهرها به این معناست که محل سکونت افراد نباید آن‌ها را از حقوق اجتماعی و خدمات شهری محروم کند. نابرابری‌های فضایی تنها زمانی توجیه‌پذیرند که به بهبود کیفیت زندگی عمومی منجر شوند. در این راستا، توزیع عادلانه کاربری‌های خدماتی، عامل مهمی در پایداری شهری است (Ali Akbari et al., 2022).

رشد شهرنشینی، در کنار تأثیرات مثبت آن بر رفاه و امنیت، موجب تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی شده است (Ghalehnoei et al., 2022). فقر شهری به یکی از چالش‌های بزرگ توسعه جهانی تبدیل شده و در کشورهایی مانند ایران، تحت تأثیر رشد کلان‌شهری و سرمایه‌داری جهانی، ابعاد فضایی به خود گرفته است (Dadashpoor & Shojaei, 2022). فقر شهری معمولاً در نتیجه تغییرات اقتصادی، مانند از دست دادن مشاغل، بروز می‌یابد (Nikpour,

نام مقاله	نام نویسندگان	سال	روش	یافته‌های کلیدی و نتایج
اندازه‌گیری فقر شهری با استفاده از داده‌های چندمنبعی و الگوریتم جنگل تصادفی: مطالعه موردی در گوانگژو	Tong Niu et al	۲۰۲۰	توصیفی-تحلیلی	سازگاری بالایی بین شاخص فقر داده چندمنبعی و محرومیت عمومی وجود دارد. با تجزیه و تحلیل نتایج شاخص فقر، آن‌ها خودهمبستگی فضایی مثبت را در وضعیت فقر در سطح جامعه در گوانگژو به دست آوردند.
تحلیل فضایی فقر شهری در سطح محله‌ها (نمونه‌پژوهی: شهر مشهد)	Farhadikhah et al	۲۰۱۸	توصیفی-تحلیلی	در کشورهای در حال توسعه، رشد شهری بیشتر از ظرفیت دولت‌ها و شهرداری‌ها برای ارائه خدمات و زیرساخت‌ها است که به تشدید فقر شهری، به‌ویژه در شهرهای بزرگ منجر می‌شود. برای کاهش فقر شهری، ضروری است که بهینه‌های فقر و الگوهای توزیع آن در سطح شهرها شناسایی شوند.
تحلیل نابرابری‌های فضایی توزیع خدمات شهری با رویکرد عدالت فضایی با استفاده از مدل ویکور (مطالعه موردی: شهر قزوین)	nasiri hendeh khaleh	۲۰۱۸	توصیفی-تحلیلی	شهرهای امروزی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، با توجه به رشد جمعیت و شهرنشینی مستمر، بیش از هر دوره دیگری نیازمند توجه به برقراری عدالت فضایی در برخورداری مطلوب از خدمات مختلف شهری هستند.
داده‌های تفکیک‌شده فقر شهری برای برنامه‌ریزی شهری فراگیر در هند: نیازها و چالش‌ها	Ambey	۲۰۱۷	توصیفی-تحلیلی	جمعیت فقیرنشینان شهری در هند با چالش‌های زیادی برای برنامه‌ریزی شهری مواجه هستند، زیرا داده‌های تفکیک‌شده کمی وجود دارد. برنامه‌های پنج‌ساله، نمای کلی از نحوه برآورد جمعیت فقیر شهری و چگونگی رفع کمبود داده‌ها در برنامه‌ریزی‌ها را نشان می‌دهند. در مناطق فقیرنشین شهری، مشکلات مختلفی وجود دارد، اما بدون داده‌ها، درک کاملی از آسیب‌پذیری آن‌ها امکان‌پذیر نیست.
رشد فراگیر و کاهش فقر: مطالعه موردی هند	Singh	۲۰۱۷	مطالعه موردی	رشد هوشمند را راهکاری در جهت کاهش فقر عنوان می‌کند. همچنین استفاده از اختلاط کاربری‌ها، تشویق مشارکت محلی و اعتلای کیفیت کاربری‌ها به‌خصوص کاربری‌های خدمات شهری را راهکارهای کاهش فقر شهری می‌داند.
عدالت فضایی در مقیاس شهری در ایران؛ فرامطالعه چارچوب نظری مقاله‌های علمی	Dadashpoor	۲۰۱۶	مرو نظام‌مند	توجه هم‌زمان به فقر شهری و روستایی را راهکار کاهش فقر می‌داند و معتقد است باید با دیدی چندبعدی به مسئله فقر نگاه شود و با ایجاد جذابیت در روستاها از مهاجرت به شهرها جلوگیری شود و از راه جذب توریست به درآمدزایی رسید.
ارائه خدمات زیست‌محیطی شهری به فقرا در اندرا پرادش: توسعه تصمیم‌گیری استراتژیک	Dove	۲۰۰۴	توصیفی-تحلیلی	مردم در این توانمندسازی، توانستند با تعامل بیشتر و همکاری با یکدیگر، مشکلات را شناسایی و رفع کنند و در نتیجه گسترش جامعه مدنی، روابط بین زاغه‌نشینان بهبود یافت، پاسخ‌گویی شهری در جهت کمک به فقرا افزایش یافت.

ارزیابی می‌شود (Hataminezhad et al, 2012).

باری و ماتراورز نظریه‌های عدالت را به چهار دسته تقسیم می‌کنند: سنت‌گرا، غایت‌گرا، عدالت به عنوان منافع متقابل، و عدالت برابری‌طلب. در دیدگاه سنت‌گرا، عدالت با بررسی آداب و رسوم، نهادها، سنت‌ها و قوانین مشخص می‌شود؛ در چنین مفهومی ممکن است برخی امور ناعادلانه، فقط به این دلیل که در جامعه پذیرفته شده‌اند، مورد تأیید قرار گیرند. در مقابل، تئوری‌های غایت‌گرا، عدالت را در ارتباط با برخی اهداف مطلوب بررسی می‌کنند. نظریات سودمندگرایی، حقوق طبیعی، و فلسفه آکوئیناس (Aquino) از جمله دیدگاه‌های غایت‌گرا هستند که عدالت را در جهت دستیابی به یک هدف نهایی توجیه می‌کنند. منتقدان این نظریه‌ها معتقدند که در جوامع چندفرهنگی، تعیین عدالت بر اساس یک تعریف واحد، دشوار است. در نتیجه، توسعه، رفاه و عدالت باید به طور جامع و یکپارچه در نظر گرفته شوند و ارتباط میان رفاه مادی، روانی و اجتماعی، همراه با ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی زندگی، به‌دقت مورد بررسی قرار گیرد (Robeyns, 2005).

نابرابری یکی از حقایق آشکار زندگی اجتماعی است که حتی برای سطحی‌ترین ناظران نیز بدیهی به نظر می‌رسد، اما حل آن به‌سادگی ممکن نیست (Karkhaneh & Norouzi, 2021). نابرابری اجتماعی به تفاوت‌هایی میان افراد یا جایگاه‌های اجتماعی اشاره دارد که موجب تفاوت در دسترسی به حقوق، فرصت‌ها، پاداش‌ها و امتیازها می‌شود (Azari et al, 2023). با وجود گستردگی موضوع عدالت، عدالت شهری یکی از حوزه‌های مهم آن محسوب

رشد سریع شهری در کشورهای در حال توسعه، ظرفیت خدماتی دولت‌ها را فراتر برده و فقر شهری را تشدید کرده است. عدالت فضایی و توزیع عادلانه خدمات برای کاهش این نابرابری ضروری است. توانمندسازی محلات از طریق تقویت تشکلهای محلی، آموزش و مشارکت اجتماعی، نقش کلیدی در کاهش فقر دارد. کمبود داده‌های تفکیک‌شده چالش برنامه‌ریزی شهری است که با ارزیابی دقیق جمعیت فقیر و برنامه‌های توسعه قابل مدیریت است. تمرکز هم‌زمان بر فقر شهری و روستایی، همراه با مشارکت محلی و بهبود خدمات، به ارتقای عدالت فضایی و کاهش نابرابری کمک می‌کند.

مبانی نظری عدالت شهری

واژه عدالت نخستین بار احتمالاً توسط یونانیان و معادل واژه «دایک» به معنای مسیری که در انگلیسی به «عدالت» و «درستی» ترجمه شده، به کار رفته است. این واژه در ادبیات باستانی یونانیان به معنای شرایط طبیعی بدون توجه به زمینه اخلاقی مورد استفاده قرار می‌گرفت (Hafeznia & Ghaderi Hajat, 2016). مفهوم عدالت بیشتر به عنوان «برابری» شناخته می‌شود که در «مساوات‌طلبی» از آن استنباط می‌شود. در جامعه‌شناسی، به جای «مساوات»، واژه «برابری» به کار گرفته می‌شود که بر رفع نواقصی که بر گروه‌های مختلف تأثیر می‌گذارد، تمرکز دارد (Fairstein, 2009). معمولاً بررسی مفهوم عدالت و وضعیت آن در جامعه از طریق مفهوم مخالف آن، یعنی «نابرابری»،

تاریخچه عدالت فضایی در ایران

در ایران، مفهوم «عدالت فضایی» به عنوان یکی از محورهای اصلی در مطالعات شهری و منطقه‌ای، از اوایل دهه ۱۳۸۰ وارد ادبیات علمی شد. هرچند ریشه‌های نابرابری فضایی را می‌توان در دوران پیش از انقلاب اسلامی نیز مشاهده کرد - به‌ویژه در الگوهای تمرکز منابع در کلان‌شهرها و بی‌توجهی به مناطق پیرامونی - اما شکل‌گیری رسمی آن به عنوان یک دغدغه علمی و سیاست‌پژوهانه در سال‌های اخیر شتاب بیشتری گرفته است. در مراحل نخست، عدالت فضایی عموماً با توزیع خدمات شهری، دسترسی به زیرساخت‌ها و فاصله از مراکز شهری سنجیده می‌شد. با توسعه ادبیات نظری و ورود مفاهیم نوین مانند توسعه پایدار، عدالت توزیعی و عدالت رویه‌ای، پژوهشگران ایرانی نیز به تدریج به تحلیل‌های پیچیده‌تر از نابرابری‌های فضایی پرداختند (Norouzi et al., 2019). در دهه ۱۳۹۰، شاهد گسترش قابل توجه پژوهش‌هایی بودیم که با بهره‌گیری از داده‌های مکانی (GIS) و شاخص‌های ترکیبی، نابرابری در دسترسی به خدمات شهری، سلامت، آموزش، و حمل‌ونقل را بررسی کردند. این مطالعات نه تنها در کلان‌شهرهایی مانند تهران، شیراز و مشهد انجام شدند، بلکه به تدریج به شهرهای متوسط و کوچک مانند آمل و میوان نیز گسترش یافتند (Namdar Ardakani et al., 2016; Parizadi et al., 2022; Ali Akbari et al., 2022). بررسی روند تاریخی نشان می‌دهد عدالت فضایی در ایران عمدتاً تحت تأثیر سه عامل اصلی شکل گرفته است: تمرکزگرایی ساختاری در نظام برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری که موجب انباشت امکانات در مراکز قدرت (تهران و مراکز استانی) و محرومیت مناطق پیرامونی شده است. ضعف نظام آماری و اطلاعات مکانی که مانع از تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد برای تخصیص بهینه منابع بوده است. غلبه نگاه مهندسی بر برنامه‌ریزی شهری که باعث کم‌توجهی به ابعاد اجتماعی، فرهنگی و نهادی عدالت شده است. در سال‌های اخیر، توجه به مفاهیم توسعه متوازن شهری و عدالت اجتماعی، نقش مهمی در تحول نگاه به عدالت فضایی در ایران ایفا کرده است. رویکردهای جدید به دنبال آن هستند که عدالت فضایی را نه فقط در توزیع منابع، بلکه در فرایند تصمیم‌سازی و مشارکت اجتماعی نیز لحاظ کنند (Ali Akbari et al., 2022).

مقایسه با تجارب شهرهای موفق خارجی در زمینه عدالت فضایی

در بررسی تجارب بین‌المللی، شهرهایی مانند کپنهاگ (دانمارک)، وین (اتریش) و بارسلونا (اسپانیا) به عنوان نمونه‌هایی موفق در تحقق عدالت فضایی شناخته می‌شوند. این شهرها با بهره‌گیری از رویکردهای نوآورانه در برنامه‌ریزی شهری، توانسته‌اند نظامی متعادل، پایدار و مشارکتی در توزیع منابع، خدمات و فرصت‌ها ایجاد کنند. کپنهاگ با بهره‌گیری از برنامه‌ریزی مشارکتی، نظام حمل‌ونقل عمومی یکپارچه و گسترش فضاهای سبز، موفق شده است دسترسی برابر به خدمات عمومی را برای تمام شهروندان فراهم آورد. این شهر از مدل موسوم به برنامه‌ریزی انگشتی بهره می‌برد که رشد شهری را به صورت متوازن در امتداد خطوط حمل‌ونقل عمومی هدایت می‌کند (Sorensen & Torfing, 2018). وین نیز به عنوان یکی از شهرهای پایدار و عادلانه اروپا، مدل موفق از سیاست‌گذاری اجتماعی برای تأمین مسکن به‌صرفه و توزیع یکنواخت خدمات شهری ارائه داده است. با در اختیار داشتن بیش از ۶۰ درصد از بازار مسکن اجاره‌ای، شهرداری وین توانسته است با مدیریت فعال، از ایجاد شکاف طبقاتی در فضاهای شهری جلوگیری کند. همچنین، مشارکت اجتماعی گسترده در تصمیم‌سازی‌های محلی، به تحقق عدالت رویه‌ای در کنار عدالت توزیعی کمک کرده است (European Investment Bank, 2017). بارسلونا با اجرای سیاست نوآورانه ابرپل‌ها، اقدام به بازطراحی شبکه ترافیکی شهر، کاهش استفاده از خودرو، گسترش پfade‌ها و افزایش فضای عمومی در محله‌ها کرده است. هدف این طرح،

می‌شود که در این میان، عدالت فضایی نقش ویژه‌ای دارد (Certoma & Martellozzo, 2019). نابرابری اجتماعی - فضایی یکی از چالش‌های اساسی در مباحث معاصر درباره شهر و فضای اجتماعی است (Shi & Dorling, 2020).

فقر

فقر یک پدیده اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که ناشی از فقدان حداقل نیازهای اساسی برای زندگی مطلوب است (Yasouri et al, 2018). فقر و نابرابری از چالش‌های دیرینه جوامع انسانی محسوب می‌شوند (Annamoradnejad et al, 2022) و با وجود پیشرفت‌های علمی، فناوری و اقتصادی، همچنان بخش قابل توجهی از جمعیت جهان با آن درگیر هستند (Rabiee & Kafai, 2022). هم‌زمان با رشد اقتصادی، شدت فقر و نابرابری در توزیع درآمد و رفاه نیز افزایش یافته است (Jafari et al, 2022) و این مسئله مانعی برای تحقق توسعه پایدار است.

فقر، مفهومی پویا و نسبی است که به پایداری جوامع انسانی و منابع زیستی مرتبط است (Yuan et al, 2020). در نظریه نهادی گونار میردال، فقر نتیجه ساختار اقتصادی - سیاسی جوامع است و با مشارکت اجتماعی، دموکراسی و سیاست‌های توسعه‌محور قابل مهار است (Soleimani Moghadam et al, 2021). در مقابل، نظریه کارکردگرایی، فقر را نتیجه ناهنجاری‌های اجتماعی و مشکلات فردی می‌داند (Azizi et al, 2014). از سوی دیگر، نظریه تعارض گرا، فقر را حاصل رقابت گروه‌های اجتماعی بر سر قدرت، ثروت و منزلت معرفی می‌کند (Rashidi, 2015).

فقر شهری

فقر شهری یک پدیده چندبعدی است که شهرنشینان را در معرض مشکلاتی مانند کمبود فرصت‌های شغلی، عدم دسترسی به مسکن و خدمات شهری، نبود تأمین اجتماعی، ضعف آموزش و امنیت فردی قرار می‌دهد (Rezayi et al, 2023). این معضل، موجب افزایش نابرابری‌های اجتماعی و طبقاتی در شهرهای جهان سومی شده است (Goodarzi & Moradi, 2022). این پدیده، علاوه بر اثرات اقتصادی، پیامدهایی مانند تجاری‌سازی بیش از حد، افزایش مخاطرات سلامتی، جرم و جنایت، گسیختگی اجتماعی و تنش‌های سیاسی را به همراه دارد (Muyeba, 2019). تغییر در الگوی اجتماعی و فضایی شهرها نیز از تبعات آن محسوب می‌شود (Rezayi et al, 2023) و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به چالش اصلی توسعه تبدیل شده است (Nikpour et al, 2022).

عدالت فضایی

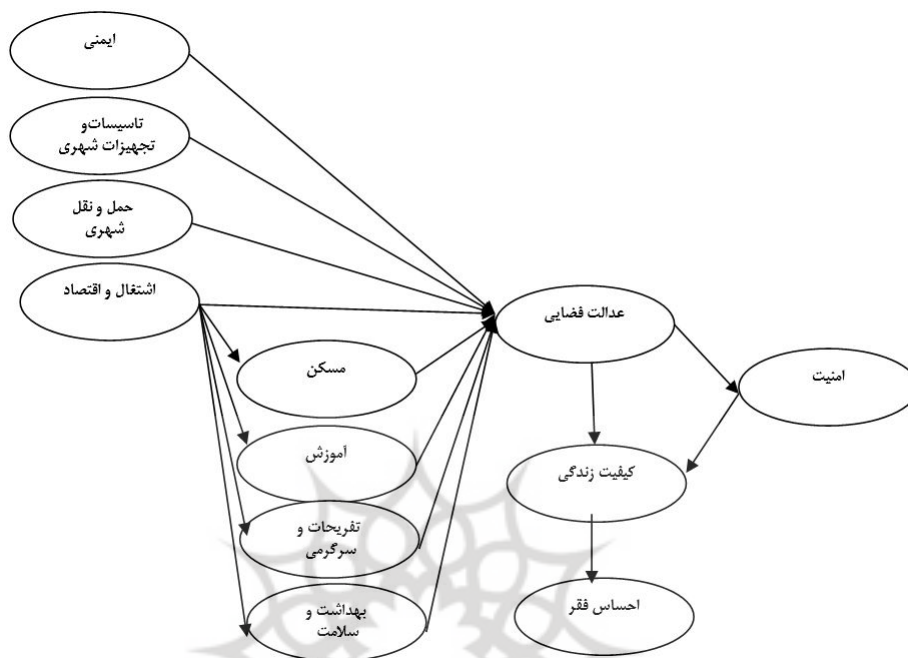
عدالت فضایی یا جغرافیایی به معنای «برابری نسبی در شاخص‌های توسعه در فضاهای مختلف جغرافیایی» تعریف می‌شود (Movahed et al, 2022). این مفهوم نشان‌دهنده تأثیر سیاست‌های ملی، قوانین و مدیریت شهری بر توزیع منابع و خدمات است (Rostaei & Alizadeh, 2020). عدالت فضایی، توزیع عادلانه کاربری‌های شهری را برای ایجاد تعادل اجتماعی و فضایی مورد توجه قرار می‌دهد (Sasanpour & Abbasi, 2023) و یکی از نتایج اصلی رشد شتابان شهرنشینی، به‌هم‌ریختگی در نظام توزیع خدمات شهری است که به نابرابری اجتماعی دامن می‌زند (Dadashpoor et al, 2014).

امروزه، بسیاری از شهرها با نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای مواجه هستند که موجب شکاف طبقاتی شده است (Abdi et al, 2020). توزیع نامتعادل خدمات شهری، به‌ویژه در طرح‌های کاربری زمین، بر معیار دسترسی عادلانه ساکنان کمتر تأکید دارد (Dadashpoor et al, 2016). بر این اساس، ضرورت بازبینی الگوی توزیع خدمات شهری و تأمین زیرساخت‌های مناسب در مناطق کم‌برخوردار، بیش از پیش احساس می‌شود.

شهری است (European Bank for Reconstruction and Development, n.d).

مدل مفهومی

بازتوزیع عادلانه فضا و منابع شهری میان ساکنان مختلف و ارتقای کیفیت زندگی در مناطق محروم تر بوده است. تجربه بارسلونا نمونه ای از اجرای عدالت فضایی در مقیاس محله ای و با تأکید بر انسان محوری در طراحی

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

فرمول کوکران و سطح خطای ۵ درصد، حجم نمونه آماری برابر با ۳۷۵ نفر تعیین شد. به منظور افزایش دقت در نمونه گیری، توزیع نمونه ها در بین محلات مختلف منطقه ۸ به نسبت جمعیت هر محله انجام شد. این کار باعث شد که نمونه ها به طور متوازن از تمام اقشار و سطوح اجتماعی انتخاب شوند و داده های جمع آوری شده بازتاب دهنده تنوع اجتماعی و اقتصادی منطقه باشند. از آنجا که توزیع نابرابر خدمات شهری یکی از چالش های اساسی این منطقه است، نمونه ها به گونه ای انتخاب شدند که دیدگاه های ساکنان محلات کم برخوردار و برخوردار به طور یکسان مورد توجه قرار گیرد.

مواد و روش ها

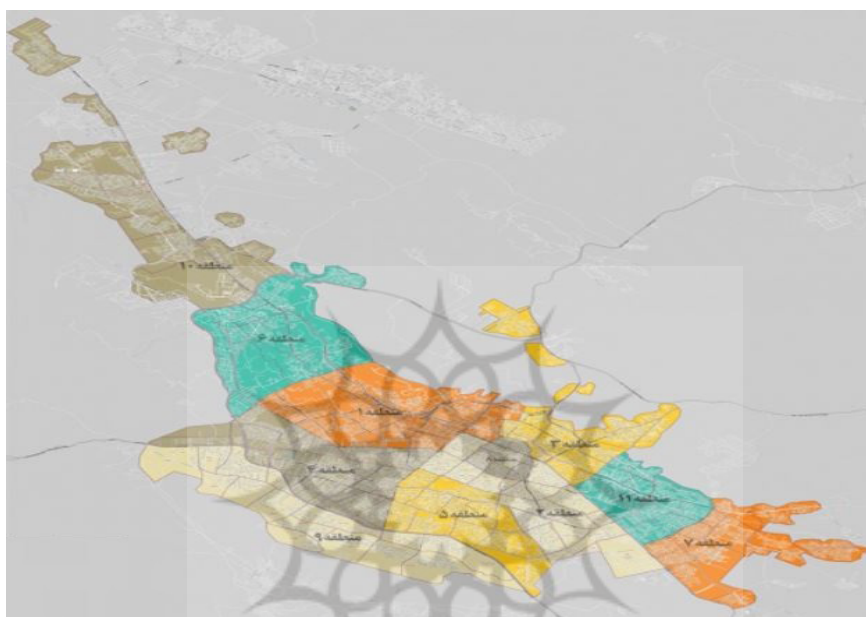
پژوهش حاضر با منطق استدلال قیاسی (از کل به جزء) و تبعیت از رویکرد کمی و بررسی روابط علت و معلولی با استفاده از تحلیل عامل تأییدی به دنبال تأیید الگوی عدالت فضایی در توزیع خدمات با رویکرد کاهش فقر شهری است. جامعه مورد بررسی، شهروندان ساکن در منطقه ۸ شهر شیراز هستند. سهم جمعیتی منطقه ۸ شهر شیراز طی سال های ۱۳۳۵ - ۱۳۹۵ در جدول ۲ نشان داده شده است. در این پژوهش، روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای به کار گرفته شد. ابتدا، محلات منطقه ۸ شهر شیراز بر اساس ویژگی های اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی دسته بندی شدند. سپس، با بهره گیری از

جدول ۲. تحولات جمعیتی منطقه ۸ شهر شیراز طی سال های ۱۳۳۵ - ۱۳۹۵: منبع: (Shiraz Municipality, 2011 & 2016)

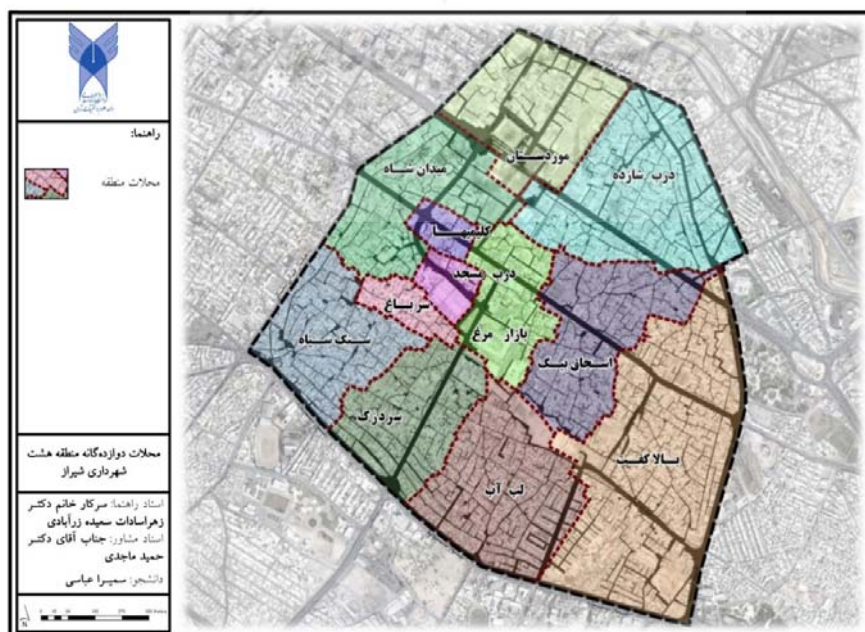
ردیف	سال	جمعیت منطقه (۸)	شهر شیراز	سهم منطقه از جمعیت شهر
۱	۱۳۳۵	۱۰۲۳۹۵	۱۷۰۶۵۹	۶۰.۰۰
۲	۱۳۴۵	۷۸۷۱۶	۲۶۹۸۶۵	۲۹.۱۷
۳	۱۳۵۵	۷۹۰۱۰	۴۲۵۸۱۳	۱۸.۵۶
۴	۱۳۶۵	-	-	-
۵	۱۳۷۵	۶۷۵۸۵	۱۰۵۳۰۲۵	۶.۴۲
۶	۱۳۸۵	۵۶۴۴۵	۱۲۲۷۳۳۱	۴.۶۰
۷	۱۳۹۰	۴۴۳۹۷	۱۴۶۰۶۶۵	۳.۰۴
۸	۱۳۹۵	۴۸۱۹۵	۱۵۶۹۵۳۴	۳.۰۷

مطابق با شکل‌های ۴-۲ موقعیت مکانی بافت تاریخی شهر شیراز به عنوان قلمروی مکانی پژوهش مشخص شده است. موجودیت بافت تاریخی شیراز به پیش از اسلام و حتی به قبل از دورهٔ هخامنشیان باز می‌گردد. بافت تاریخی شیراز که خاستگاه اولیهٔ شهر شیراز است. هنگامی مناسب‌ترین مکان سکونت در شهر بوده، ولی امروزه به دلیل معضلات و مشکلات مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی، جاذبهٔ خود را از دست داده و محل استقرار گروه‌های مختلف جامعه با پایگاه و منزلت اجتماعی پایین شده است. از طرف دیگر، خروج و جابه‌جایی و تخلیهٔ جمعیتی بافت، هم در فرسودگی و هم در

شکل ۲. محدوده جغرافیایی تفکیک مناطق شهرداری شیراز (Pardaraz Consulting Engineers, 2013)

شکل ۳. نقشه مرز محلات بافت تاریخی شهر شیراز (Pardaraz Consulting Engineers, 2013)

شکل ۴. نقشه کاربری اراضی شهری بافت تاریخی شهر شیراز (Pardaraz Consulting Engineers, 2013)

این مناطق در حاشیه‌های شمال شرقی و جنوبی شهر قرار دارند. یافته‌های پژوهش ما در منطقه ۸ شیراز نیز نشان داد نابرابری در توزیع خدمات شهری به شکل معناداری در مناطق کم‌برخوردارتر دیده می‌شود و توزیع نامناسب امکانات، موجب تشدید فقر در این مناطق شده است. نتایج ما با مطالعات یادشده همخوانی دارد. تحقیقات پیشین نشان داده‌اند بررسی الگوهای توزیع فقر شهری نیازمند مدل‌های دقیق و علمی است. مطالعه تانگ نیو و همکاران (۲۰۲۰) با استفاده از داده‌های چندمنبعی و الگوریتم جنگل تصادفی، نشان داد همبستگی بالایی میان شاخص‌های فقر و سطح محرومیت اجتماعی در مناطق شهری گوانگژو وجود دارد. به طور مشابه، پژوهش فراهی‌خواه و همکاران (۲۰۱۸) بر شهر مشهد نشان داد رشد سریع شهرنشینی، فشار زیادی بر دولت‌ها برای تأمین خدمات و زیرساخت‌ها وارد کرده و به تشدید فقر منجر شده است. تحقیق حاضر نیز نشان داد نابرابری در توزیع خدمات شهری و زیرساخت‌ها، در کنار افزایش شهرنشینی، از عوامل کلیدی تأثیرگذار بر فقر شهری در منطقه ۸ شیراز است. روش‌های کمی و مدل‌سازی معادلات ساختاری که در پژوهش ما به کار رفته، امکان تحلیل دقیق‌تر این روابط را فراهم کرده و نتایج آن با مطالعات یادشده همسو است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد سه مؤلفه اصلی، یعنی اشتغال، بهداشت و مسکن، تأثیر مستقیمی بر عدالت فضایی و کاهش احساس فقر دارند. این یافته با مطالعه نصیری هنده خاله (۲۰۱۸) که با استفاده از مدل ویکور، توزیع نامتوازن خدمات شهری را در قزوین بررسی کرده بود، همخوانی دارد. در پژوهش یادشده، مشخص شد که شهرهای درحال توسعه به دلیل رشد سریع جمعیت و محدودیت‌های برنامه‌ریزی، دچار توزیع نامتوازن خدمات می‌شوند و عدالت فضایی به طور قابل توجهی در این مناطق دچار چالش است. نتایج ما نیز نشان داد در منطقه ۸ شیراز، فقدان دسترسی مناسب به خدمات شهری موجب افزایش احساس فقر و کاهش کیفیت زندگی شده است. در پژوهش سینگ (۲۰۱۷) به این موضوع اشاره شد که رشد هوشمند شهری، از جمله تشویق مشارکت محلی و توسعه کاربری‌های متنوع، می‌تواند نقش مؤثری در کاهش فقر شهری ایفا کند. همچنین، مطالعه امبی (۲۰۱۷) در هند نشان داد بدون داده‌های تفکیک‌شده و برنامه‌ریزی دقیق، درک کاملی از آسیب‌پذیری‌های مناطق

برای جمع‌آوری اطلاعات به منظور تدوین مدل مفهومی پژوهش و بررسی ادبیات پیشینه از شیوه کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش از شیوه میدانی استفاده شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق‌ساخته است که با بررسی مبانی نظری و ادبیات پیشینه توسط محقق و با تأیید اساتید مرتبط در قالب ۷۹ سؤال بسته در طیف ۵ عاملی لیکرت شامل خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تدوین شده و روایی صوری از دید متخصصان و اساتید مورد تأیید قرار گرفته و روایی محتوایی آن در قالب دو فرم CVI و CVR و همچنین پایایی متغیرها با ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید واقع شده که در قسمت یافته‌ها به آن پرداخته شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد و برای تأیید الگوی عدالت فضایی در توزیع خدمات با رویکرد کاهش فقر شهری از مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Smart-pls به دلیل حجم نمونه کم، مدل دارای متغیرهای پنهان، روابط پیچیده و هدف تحلیل اکتشافی یا پیش‌بینی بوده، بهترین انتخاب برای مدل‌سازی معادلات ساختاری خواهد بود که در ادامه روایی سازه نیز بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است.

بحث

مطالعات مرتبط با عدالت فضایی و فقر شهری، به‌ویژه در ایران و سایر کشورهای درحال توسعه، نشان می‌دهند نابرابری در توزیع خدمات شهری، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر افزایش فقر و کاهش کیفیت زندگی در مناطق شهری است. در این بخش، نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پیشین مقایسه شده تا درک بهتری از شباهت‌ها، تفاوت‌ها و نوآوری‌های تحقیق حاصل شود. مطالعات مختلف نشان داده‌اند فقر شهری عمدتاً در مناطق کم‌برخوردار شهرها متمرکز شده است. پژوهش عیسی‌زاده و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد مناطق فقیرنشین شهری، مانند محله اسماعیل‌آباد در تهران، از عدم انسجام اجتماعی، بیکاری و نبود خدمات مناسب رنج می‌برند و توانمندسازی از طریق افزایش مشارکت محلی، آموزش و توسعه تشکلهای اجتماعی راهکاری مؤثر برای کاهش این مشکلات است. همچنین، نیک‌پور و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند در شهر بابل، ۳۵/۲ درصد از جمعیت در مناطق فقیرنشین ساکن هستند و بیشتر

کلیدی برای کاهش فقر شهری و افزایش عدالت فضایی است.

یافته‌ها

در این قسمت در قالب دو بخش به آمار توصیفی و استنباطی پرداخته شده است. برابر آمار توصیفی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مطابق با جدول ۲ حدود ۷۲ درصد از مشارکت‌کنندگان را مردان، از نظر وضعیت سنی بین ۱۵ تا ۳۰ سال سن با ۵۱ درصد، از نظر وضعیت تحصیلی مدرک کارشناسی با ۳۴ درصد، از نظر تعداد خانوار خانواده‌های ۱ تا ۳ نفره با ۸۷ درصد، از نظر وضعیت تاهل مجردین با ۶۸ درصد، از نظر مالکیت ملک تعداد مالکان با ۶۱ درصد، از نظر مساحت مسکن بین ۵۰ تا ۱۰۰ متر با ۵۰ درصد، از نظر تعداد اتاق تعداد یک اتاق با ۶۲ درصد، از نظر مهاجرت تعداد بومیان با ۵۹ درصد، از نظر وضعیت شغلی شاغلان آزاد با ۵۹ درصد و هزینه ماهیانه خانواده به ازای هر نفر ۱ تا ۱/۵ میلیون تومان با ۳۹ درصد بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند.

فقرنشین امکان‌پذیر نیست. یافته‌های پژوهش ما نشان داد اشتغال، بهداشت و مسکن سه مؤلفه کلیدی در شکل‌گیری عدالت فضایی و کاهش فقر هستند. تأثیر اشتغال بر عدالت فضایی و کیفیت زندگی شهروندان، به‌ویژه از طریق دسترسی به خدمات بهداشتی و مسکن، همخوانی زیادی با پژوهش‌های یادشده دارد و تأکید بر اجرای سیاست‌های کارآفرینی و ایجاد فرصت‌های اقتصادی به عنوان راهکاری مؤثر برای کاهش فقر را تقویت می‌کند. تحقیق سرریز (۲۰۱۵) نشان داد نگاه چندبعدی به مسئله فقر، با در نظر گرفتن هم‌زمان چالش‌های شهری و روستایی، می‌تواند به کاهش مهاجرت و نابرابری کمک کند. مطالعه داو (۲۰۰۴) نیز به این نتیجه رسید که توسعه خدمات اجتماعی، مشارکت مردمی و سیاست‌های حمایت از گروه‌های کم‌درآمد، می‌تواند موجب بهبود کیفیت زندگی فقرا شود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش ما همسو هستند و نشان می‌دهند توسعه زیرساخت‌های شهری، ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تدوین سیاست‌های مسکن، از راهکارهای

جدول ۳. ویژگی جمعیت‌شناختی نمونه

جنسیت		سن			تحصیلات				تعداد افراد خانواده		وضعیت تاهل				مالکیت ملک		
مرد	زن	۱۵-۳۰	۳۱-۴۵	۴۶-۶۰	زیر دیپلم	دیپلم و کاردانی	کارشناسی	ارشد و بالاتر	۱-۳	۴-۶	بالای ۶ نفر	متاهل	مجرد	متارک/ فوت	مالک	مستاجر	سایر
۲۶۷	۱۰۸	۱۹۱	۱۳۹	۴۵	۱۱۲	۱۱۶	۱۲۸	۱۹	۳۲۵	۴۷	۲	۸۹	۲۵۴	۳۲	۳۳۶	۷۱	۶۷
مساحت مسکن		تعداد اتاق			مهاجرت		شغل		هزینه ماهیانه خانواده (تومان به ازای هر نفر)								
۵۰-۱۰۰	۱۰۰-۱۵۰	۱۵۰-۲۰۰	۱	۲	۳	مهاجر	پوی	کارمند	آزاد	بیکار	دانشجو	۱-۱/۵ میلیون	۱/۵-۲ میلیون	۲/۵-۳ میلیون	۳/۵-۵ میلیون و بالاتر		
۱۷۶	۱۵۳	۴۶	۱۳۵	۲۲۱	۱۹	۱۶۵	۳۱۰	۹۰	۲۱۰	۳۰	۴۵	۱۴۶	۶۴	۹۴	۷۱		

جدول ۴. آمار توصیفی مؤلفه‌های متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیگی
مسکن	۲/۴۹	۰/۶۰۸	-۰/۹۲۳	-۰/۶۲۶
تجهیزات و خدمات شهری	۲/۵۷	۰/۵۳۵	-۱/۴۱۶	-۰/۰۴۶
حمل و نقل	۲/۲۰	۰/۶۷۰	-۰/۲۵۲	۱/۰۸۴
اشتغال	۲/۰۵	۰/۵۵۸	-۰/۱۹۵	-۰/۷۸۲
آموزش	۲/۱۲	۰/۶۵۴	-۱/۱۵۰	-۰/۵۱۲
تفریحات	۱/۷۶	۰/۷۶۸	-۰/۱۶۹	۱/۰۴۴
سلامت و بهداشت	۲/۴۷	۱/۰۳	-۰/۴۰۲	-۰/۸۴۹
ایمنی	۲/۶۱	۰/۷۲۱	-۰/۳۴۱	-۰/۸۶۳
امنیت	۲/۵۶	۰/۶۲۵	۱/۰۵۲	۱/۳۸۷
عدالت فضایی	۲/۴۹	۱/۰۳	-۰/۱۳۸	-۰/۹۳۹
رضایتمندی کلی	۲/۳۷	۰/۷۶۵	۱/۴۷۸	۱/۳۱۸
احساس فقر	۲/۱۱	۰/۳۲۵	-۰/۵۴۶	۱/۴۹۴

جدول ۳ نتایج مربوط به چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. کلاین (۲۰۱۶) معتقد است که در مدل‌یابی علی، توزیع متغیرها باید طبیعی باشد. اگر مقدار چولگی و کشیدگی متغیرها در بازه ± 2 قرار بگیرد؛ نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌شود؛ بنابراین پیش‌فرض مدل‌یابی علی یعنی نرمال بودن برقرار است.

جدول ۵. ضریب آلفای کرونباخ، پایایی مرکب و روایی همگرای مؤلفه‌های پژوهش

ردیف	متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب (CR)	روایی همگرا (AVE)
۱	ایمنی	۰/۸۴۳	۰/۸۵۷	۰/۵۶۲
۲	امنیت	۰/۸۷۱	۰/۸۶۱	۰/۵۴۸
۳	تأسیسات و تجهیزات شهری	۰/۸۸۹	۰/۸۴۲	۰/۸۲۱
۴	حمل‌ونقل شهری	۰/۷۵۴	۰/۸۱۶	۰/۸۴۳
۵	اقتصاد و اشتغال	۰/۹۴۵	۰/۸۶۰	۰/۶۹۳
۶	مسکن	۰/۸۸	۰/۹۳۱	۰/۸۳۰
۷	آموزش	۰/۸۷۱	۰/۸۲۱	۰/۷۳۴
۸	تفریحات و سرگرمی	۰/۸۹	۰/۸۶۴	۰/۸۹۰
۹	بهداشت و سلامت	۰/۷۵۲	۰/۸۳۴	۰/۶۸۸
۱۰	عدالت فضایی	۰/۹۴	۰/۸۱۷	۰/۶۹۸
۱۱	کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی)	۰/۸۷۸	۰/۸۵۲	۰/۶۴۱
۱۲	فقر	۰/۸۴۷	۰/۷۶۶	۰/۷۳۶

مطابق جدول ۴ آلفای کرونباخ همبستگی درونی سؤالات یک متغیر در خارج از مدل است. بنابراین، شرط لازم برای پایایی مدل است، اما شرط کافی نیست. از طرفی، مقدار این ضریب برای هر متغیر انعکاسی باید بیش از ۰/۷ باشد. بنابراین، کلیه متغیرها همبستگی درونی دارند. بنابراین، پایایی بر اساس این آزمون تأیید می‌شود. اندازه پایایی مرکب بالاتر از ۰/۷ و روایی همگرا بالاتر از ۰/۵ نیز در مدل مورد بررسی قرار گرفته و پایایی مرکب و روایی همگرایی مؤلفه‌های پژوهش نیز قابل قبول ارزیابی شده است.

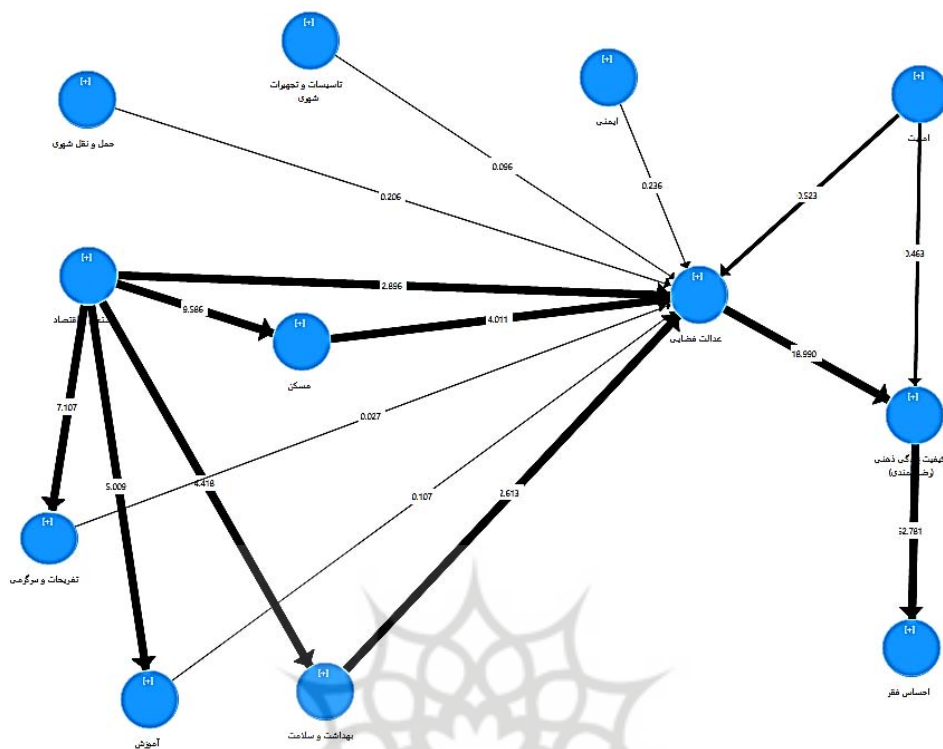
جدول ۶. مقادیر شاخص

ردیف	متغیره	R ²
۱	آموزش	۰/۳۳۵
۲	احساس فقر	۰/۸۵۱
۳	بهداشت و سلامت	۰/۲۵۲
۴	تفریحات و سرگرمی	۰/۴۴۴
۵	عدالت فضایی	۰/۹۸۲
۶	مسکن	۰/۵۷۱
۷	کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی)	۰/۹۴۸

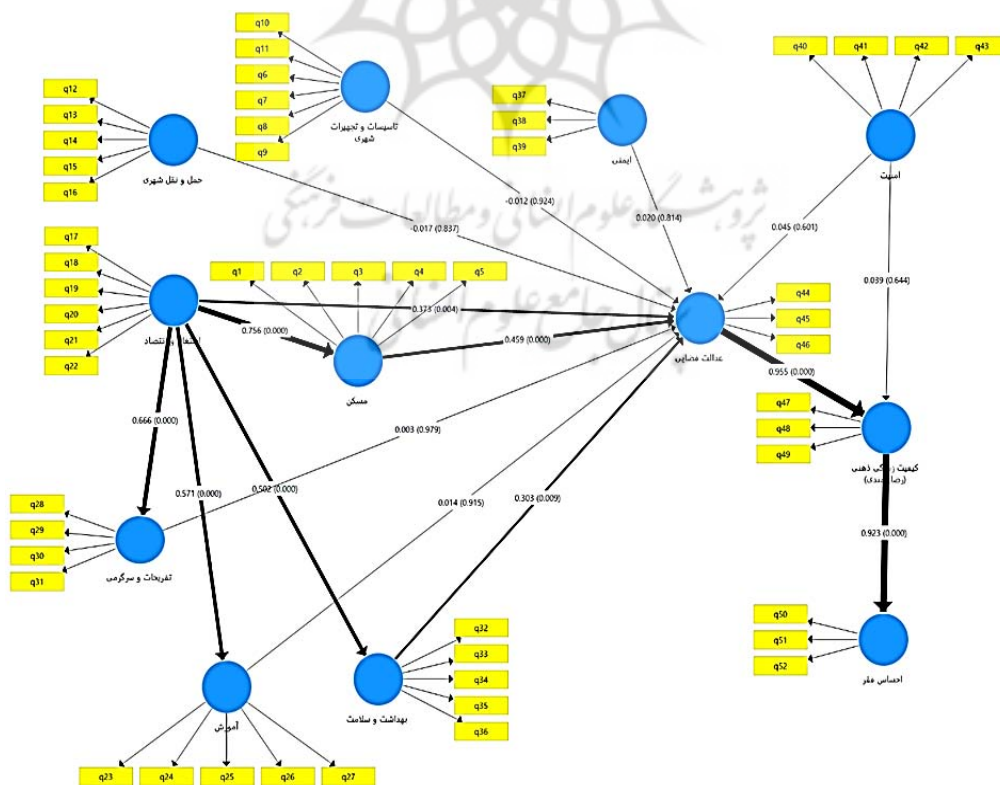
شکل‌های ۵ و ۶ نشان‌دهنده مدل کلی خروجی نرم‌افزار PLS است که هم‌زمان هم دربرگیرنده مدل ساختاری و هم مدل اندازه‌گیری است. این آزمون در شکل ۵ بررسی می‌کند که آیا فرضیات پژوهش از نظر آماری معنادار است یا خیر. همچنین در شکل ۶ شدت و جهت تأثیر بر اساس ضریب مسیر یا β مشخص می‌شود.

ضریب R^2 نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیر برون‌زاد بر درون‌زاد است و هرچه مقدار آن بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل دارد. چن (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی می‌کند. مقادیر R^2 در جدول ۵ بیانگر آن است که متغیرهای مستقل به‌درستی متغیرهای وابسته رو تبیین می‌کنند.

شکل ۵. مقادیر آماره t در مدل پایه

شکل ۶. مقادیر ضرایب مسیر مدل پایه

به متغیر مستقل تا متغیر وابسته احساس فقر مطابق جدول ۵ است که مسیرهای معنادار را نشان میدهد.

شدت و جهت تأثیر بر اساس ضریب مسیر یا β مشخص می‌شود ضرایب مسیرهای معنادار عددی بین ۰ و ۱ است که هر چه این عدد به یک نزدیک شود، شدت این رابطه بیشتر است. ترکیب این ضرایب در مسیرها از رسیدن

جدول ۷. مسیرهای معنادار و تأیید فرضیات

ردیف	مسیر مورد بررسی
۱	اشتغال و اقتصاد $\leftarrow$ عدالت فضایی $\leftarrow$ کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) $\leftarrow$ احساس فقر
۲	اشتغال و اقتصاد $\leftarrow$ بهداشت و سلامت $\leftarrow$ عدالت فضایی $\leftarrow$ کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) $\leftarrow$ احساس فقر
۳	اشتغال و اقتصاد $\leftarrow$ مسکن $\leftarrow$ عدالت فضایی $\leftarrow$ کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) $\leftarrow$ احساس فقر

ذهنی (رضایتمندی) بر احساس فقر و «اشتغال و اقتصاد بر مسکن بر عدالت فضایی بر کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) بر احساس فقر» از متغیر مستقل اشتغال و اقتصاد بر متغیر وابسته احساس فقر اثرگذار بوده‌اند. در نهایت جدول ۷ مقادیر شاخص‌های برازش مدل را گزارش می‌کند.

همان‌طور که در شکل ۵ مشخص است ۳ مسیر به شرح جدول ۶ به علت اینکه مسیرها با مقدار t بزرگ‌تر از $2/58$ است. بنابراین، در سطح کمتر ۰/۰۱ معنادار است. همان‌طور که مشخص است، سه مسیر «اشتغال و اقتصاد بر عدالت فضایی بر کیفیت زندگی ذهنی (رضایتمندی) بر احساس فقر»، «اشتغال و اقتصاد بر بهداشت و سلامت بر عدالت فضایی بر کیفیت زندگی

جدول ۸. شاخص‌های برازش مدل

شاخص برازش	مقدار محاسبه‌شده	حد آستانه استاندارد	تفسیر
GOF	۰.۴۲	$0.36 <$	برازش قوی
SRMR	۰.۰۶۵	$0.08 >$	برازش مطلوب
NFI	۰.۹۱	$0.90 <$	برازش مناسب
Q^2	۰.۳۸	مقدار مثبت نشان‌دهنده قابلیت پیش‌بینی	قابلیت پیش‌بینی مناسب

اقتصاد، بهبود بهداشت و سلامت، و ارتقای وضعیت مسکن افراد، عوامل کلیدی در بهبود عدالت فضایی و کاهش احساس فقر در منطقه ۸ شهر شیراز محسوب می‌شوند. این یافته‌ها به سازمان‌ها و نهادهای مسئول در حوزه اشتغال، بهداشت، و مسکن پیشنهاد می‌شود تا با اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مؤثر، بهبودی مستدام در شرایط زندگی اجتماعی افراد را تضمین کرده و به کاهش فقر شهری در این منطقه کمک کنند.

توصیه می‌شود که سازمان‌ها و نهادهای مسئول در ارتقای اقتصاد و اشتغال، بهداشت و سلامت، و وضعیت مسکن در منطقه ۸ شهر شیراز به تناسب با مسیرهای متفاوت تأثیرگذار، سیاست‌ها و برنامه‌های مختلفی را اجرایی کنند. این اقدامات به دلیل بهبود عدالت فضایی، کاهش احساس فقر و ارتقای کلان‌شهرها به سمت توسعه پایدار تأثیرگذار خواهند بود. ایجاد برنامه‌های فعال برای ترویج اشتغال و کارآفرینی در منطقه، از جمله ایجاد زیرساخت‌های لازم برای ایجاد کسب‌وکارها، می‌تواند بهبود چشمگیری در شرایط اقتصادی جامعه داشته باشد. افزایش فرصت‌های شغلی به صورت متنوع و بر اساس نیازهای منطقه، به کاهش فقر و افزایش عدالت فضایی را همراه خواهد داشت. ارتقای سطح بهداشت و سلامت جامعه از طریق ترویج برنامه‌های آموزشی، تأمین نیازهای بهداشتی، و ایجاد فضاهای سالم در شهر، اثرات مثبتی بر کاهش احساس فقر و افزایش عدالت فضایی خواهد داشت و ایجاد سیاست‌ها و برنامه‌های مسکن مناسب برای افراد با درآمدهای مختلف، به توازن در توزیع فضاهای مسکن منجر خواهد شد. تسهیل دسترسی به مسکن با کیفیت برای افراد با درآمد کم، از جمله اقدامات مؤثر برای افزایش عدالت فضایی می‌تواند باشد. همچنین، مشارکت فعال با جوامع محلی به عنوان بازیگران کلیدی در اجرای برنامه‌ها و سیاست‌ها، افزایش اثربخشی اقدامات را در بر خواهد داشت و شناخت نیازها و مسائل توسط سازمان‌ها و نهادها از اهمیت

با توجه به مقادیر محاسبه‌شده، مدل تحقیق حاضر از برازش مطلوبی برخوردار است بنابراین مدل مفهومی پژوهش دارای اعتبار و پیش‌بینی‌پذیری مناسبی است. همچنین، مقادیر R^2 و Q^2 بیانگر تأثیر قوی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته هستند.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد سه مسیر تأثیرگذار بر عدالت فضایی در توزیع خدمات با تمرکز بر کاهش فقر شهری منطقه ۸ شهر شیراز وجود دارد. مسیر اول دربرگیرنده تأثیرات مستقیم اشتغال و وضعیت اقتصادی افراد است. این مسیر نشان می‌دهد بهبود شرایط اشتغال و افزایش درآمد افراد موجب بهبود کیفیت زندگی ذهنی و کاهش احساس فقر می‌شود. این تأثیرات می‌تواند از طریق فراهم کردن فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد افراد، به طور مستقیم بر عدالت فضایی تأثیر بگذارد و احساس فقر را کاهش دهد. مسیر دوم متناظر با تأثیرات اشتغال و وضعیت اقتصادی بر بهداشت و سلامت افراد است. این مسیر نشان می‌دهد ارتقای وضعیت اقتصادی می‌تواند به بهبود بهداشت و سلامت افراد منجر شود که در نتیجه، به کاهش احساس فقر و بهبود عدالت فضایی منجر شود. مسیر سوم به تأثیرات اشتغال و اقتصاد بر وضعیت مسکن افراد می‌پردازد. این مسیر نشان می‌دهد ارتقای وضعیت مسکن افراد تأثیر مستقیمی بر عدالت فضایی و احساس فقر دارد. بهبود وضعیت مسکن می‌تواند باعث کاهش احساس فقر و تعادل بهتر در توزیع خدمات در فضای شهری شود. در کل، تأثیرات مثبت اشتغال و اقتصاد در سه مسیر متفاوت نه تنها بهبود کیفیت زندگی ذهنی افراد را فراهم می‌آورد، بلکه به کاهش احساس فقر و ارتقای عدالت فضایی در توزیع خدمات در منطقه مورد مطالعه انجامیده است و می‌توان نتیجه گرفت که ارتقای شرایط اشتغال و

زیادی برخوردار و به منظور بهره‌وری بیشتر از منابع مالی و اقتصادی، ایجاد مدیریت مؤثر در تخصیص و استفاده از این منابع ضروری است. این اقدام باعث اجتناب از هدررفت منابع و افزایش اثربخشی برنامه‌ها در کاهش فقر و افزایش عدالت فضایی می‌شود.

برای دیگر پژوهشگران نیز توصیه می‌شود که بررسی تأثیرات متغیرهای جغرافیایی مانند موقعیت مکانی، تراکم سکونت و دسترسی به حمل‌ونقل عمومی بر عدالت فضایی، ارزیابی اثربخشی سیاست‌ها و برنامه‌های ترویج اشتغال در بهبود عدالت فضایی و کاهش احساس فقر با تأکید بر مناطق شهری یا منطقه‌های خاص، ارتباط بین استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و توزیع عادلانه خدمات در شهرها و چگونگی بهره‌گیری از فناوری برای تحقق عدالت فضایی، ارزیابی تأثیرات تغییرات اقلیمی بر مناطق مختلف شهری و نحوه تأثیر آن بر توزیع مناسب خدمات، بررسی نقش حکمرانی شهری و مدیریت شهری در بهبود عدالت فضایی و ارائه راهکارهای آن را بررسی و مورد تحلیل قرار دهند. این پژوهش در منطقه ۸ شهر شیراز انجام شده که ممکن است نتایج آن قابل تعمیم به کلیه مناطق یا شهرها نباشد. زمان انجام پژوهش نیز محدود بوده و ممکن است تغییراتی که طی زمان در شرایط اشتغال، اقتصاد و دیگر عوامل اجتماعی رخ داده است، در نتایج تأثیرگذار باشد با توجه به چندبعدی بودن عدالت فضایی و دخیل بودن شرایط فرهنگی و اجتماعی و محدودیت‌های پیش گفته، توصیه می‌شود که پژوهش‌های آینده از روش‌ها و ابزارهای متنوع‌تری برای اندازه‌گیری و تحلیل عدالت فضایی استفاده کنند و همچنین مسائلی همچون تغییرات زمانی و مکانی را در نظر بگیرند.

■ مشارکت نویسندگان

نویسنده اول ۴۰ درصد، نویسنده دوم ۴۰ درصد و نویسنده سوم ۲۰ درصد مشارکت داشته‌اند.

■ تشکر و قدردانی

از تمامی افراد شامل نمونه آماری و خبرگانی که در تکمیل پرسشنامه‌ها همکاری کرده‌اند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود و درخور یادآوری است که در تدوین این مقاله هیچ‌گونه حمایت مادی و معنوی صورت نگرفته است و هزینه‌های انجام‌شده فقط به عهده نویسنده اول جهت تکمیل رساله دکتری بوده است.

■ تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی در بین نویسندگان وجود نداشته است.

- Abbasi, Z. S. S., Zarabadi, H., & Majedi, H. (2023). Distributing urban services and feeling of poverty: An analysis of the relationship between urban quality of life and poverty. *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, 33(3), 1-11. <https://doi.org/10.22068/ijaup.666>
- Abdi, A., Rahmani, B., & Taj, S. (2020). Analyzing the spatial inequalities of urban services distribution from the spatial justice perspective (a case study of Qarchak City). *Geographical Journal of Tourism Space*, 9(33), 69-88. Retrieved from <https://sid.ir/paper/214329/en> [In Persian].
- Ahmadi, M., & Shamsipour, A. A. (2020). Analysis of spatial distribution of public services in terms of spatial justice approach (Case study: Bojnourd). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 8(1), 73-98. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2020.273616.1041> [In Persian].
- Ali Akbari, E., Marsousi, N., Divosalar, A., & Kamari, M. (2022). Spatial analysis of balanced urban development pattern with an approach to spatial justice (Case study: Amol city). *Environmental Science and Technology*, 24(1), 277-289. <https://sid.ir/paper/1065978/fa> [In Persian].
- Ali Akbari, E., Morsousi, N., Divsalar, A., & Kamari, M. (2022). Spatial analysis of balanced urban development patterns with a spatial justice approach: A case study of Amol City. *Journal of Sustainable Architecture and Environmental Harmony*, 5(1), 17. <https://doi.org/10.29252/jsaeh.5.1.17> [In Persian].
- Amanpour, S., & Fadaei Jazi, F. (2023). Measuring social justice in the spatial structure of Bandar Dair (Dair Port) with an emphasis on service uses. *Spatial Planning*, 13(2), 1-20. <https://doi.org/10.22108/sppl.2023.136837.1704> [In Persian].
- Ambey, K. S. (2017). Segregated data of urban poor for inclusive urban planning in India: Needs and challenges. *Journal of Urban Planning*, 7(1), 1-12. <https://doi.org/10.1177/21582440166893>
- Annamoradnejad, R., Soleymani, M., & Mohammadyari, B. (2022). The spatial analysis of urban poverty in the city of Bijar. *Social Development & Welfare Planning*, 13(50), 123-152. <https://doi.org/10.22054/qjsh.2021.57732.2097> [In Persian].
- Ay, D., & Sezer, C. (2020). Spatial justice in urban studies and planning education. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. RWTH Aachen University. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/339212933>
- Azari, Z., Mohamadzade, P., & Behboudi, D. (2023). Content analysis of the development plans of the Islamic Republic of Iran emphasizing poverty and social exclusion. *Program and Development Research*, 3(4), 8-49. <https://doi.org/10.22034/pbr.2023.354764.1254> [In Persian].
- Azizi, M., Movahed, A., Sasanpoor, F., & Kordeh, N. (2014). Analysis of urban poverty (Case study: the city of Mahabad). *Scientific-Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 23, 60-69. <https://doi.org/20.1001.1.25883860.1393.23.901.8.4> [In Persian].
- Beyazit, E. (2020). Sosyal politika, yoksulluk ve kent yoksullugu. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(30), 2966-2993. <https://doi.org/10.26466/opus.708198>
- Certoma, C., & Martellozzo, F. (2019). Cultivating urban justice? A spatial exploration of urban gardening crossing spatial and environmental injustice conditions. *Applied Geography*, 106, 60-70. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2019.03.007>
- Dadashpoor, H. (2016). Spatial justice in urban scale in Iran; Meta-study of selected articles' theoretical framework. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 21(3), 67-80. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2016.61103> [In Persian].
- Dadashpoor, H., & Shojaei, D. (2022). Application of the critical paradigm in understanding spatial injustice around the metropolis of Tehran. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 27(1), 19-33. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2022.334565.672720> [In Persian].
- Dadashpoor, H., Rostami, F., & Alizadeh, B. (2016). Is inequality in the distribution of urban facilities inequitable? Exploring a method for identifying spatial inequity in an Iranian city. *Cities*, 52, 159-172. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.12.007>
- Dadashpoor, H., Rostmi, F., & Alizadeh, B. (2014). Analysis of justice distribution of urban services and their spatial distribution pattern in Hamadan City. *Motaleate Shahri*, 3(12), 5-18. Retrieved from https://urbstudies.uok.ac.ir/article_10944.html [In Persian].
- Deputy of Planning and Human Capital Development, Shiraz Municipality. (2017). Case study: Neighborhood planning of Shiraz city. Shiraz Municipality. <https://moba.shiraz.ir/ImageGallery/FCKUploaded-Images/file/> [In Persian].
- Dove, L. (2004). Providing environmental urban services to the poor in Andhra Pradesh: Developing strategic decision-making. *Environment and Urbanization*, 16(1), 95-106. <https://doi.org/10.1177/0956247804016001>
- Elewa, A. (2019). Unlocking the potentials of urban architecture in enhancing the quality of urban life in urban poverty areas through community projects. *Environmental Science & Sustainable Development*, 4(2), 121-135. <https://doi.org/10.21625/essd.v4i2.561>
- European Bank for Reconstruction and Development. (n.d.). Urban planning with superblocks: Barcelona, Spain. Retrieved from <https://www.ebrdgreencities.com/policy-tool/urban-planning-with-superblocks-barcelona-spain-2/>
- European Investment Bank. (2017). City, transformed: Vienna. Retrieved from https://www.eib.org/attachments/country/city_transformed_vienna_en.pdf
- Fainstein, S. (2009). Spatial justice and planning. *Justice Spatiale/Spatial Justice*, 1, 1-13. Retrieved from https://edisciplinas.usp.br/plugin-file.php/5696430/mod_resource/content/1/Fainstein_2009.pdf
- Fainstein, S. (2014). Cities and diversity: Should we want it? Can we plan for it? *Urban Affairs Review*, 41(1), 3-19. <https://doi.org/10.1177/1078087405278968>
- Farhadikhah, H., Hataminejad, H., Shahi, A., & Zafari, M. (2018). Spatial analysis of urban poverty in neighborhood levels (case study: Mashhad city). *Urban Economics*, 2(2), 17-36. <https://doi.org/10.22108/ue.2018.108525.1049> [In Persian].
- Isazade, E., Prizadi, T., & Isazade, V. (2022). Empowerment of urban poor neighborhoods (Case study: Ismail Abad neighborhood, District 19 of Tehran Municipality). *Journal of Geography and Planning*, 26(81), 171-151. <https://doi.org/10.22034/gp.2022.48146.2896> [In Persian].
- Jafari, S., Momeni, F., Shakeri, A., & Raghfar, H. (2022). Multidimensional poverty in urban and rural areas of Iran assessed as an indicator of fair development. *The Journal of Economic Policy*, 13(26), 315-337. <https://doi.org/10.22034/epj.2022.17733.2283> [In Persian].
- Jian, I. Y., Chan, E. H., Xu, Y., & Owusu, E. K. (2021). Inclusive public open space for all: Spatial justice with health considerations. *Habitat International*, 118, 102457. <https://doi.org/10.1016/j.habitat.2021.102457>
- Johansen, P. H., Fisker, J. K., & Thuesen, A. A. (2021). 'We live in nature all the time': Spatial justice, outdoor recreation, and the refrains of rural rhythm. *Geoforum*, 120, 132-141. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.01.025>

- Jones, R., Goodwin-Hawkins, B., & Woods, M. (2020). From territorial cohesion to regional spatial justice: The well-being of future generations act in Wales. *International Journal of Urban and Regional Research*, 44(5), 894-912. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12909>
- Karkhaneh, F., & Norouzi, F. (2021). Social inequality in the economic, social, cultural, health, and medical fields of the western provinces of the country (Kermanshah, Kurdistan, and Ilam): A qualitative study. *JHPM*, 10(2), 10-20. Retrieved from <http://jhpm.ir/article-1-1308-fa.html> [In Persian].
- Khaksari, A., Masoumifar, A. H., & Assayesh, M. (2021). Analysis of spatial justice in urban services provision in Iran. *Human Geography Research*, 53(3), 793-810. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2020.296238.1008074> [In Persian].
- La Rosa, D., & Pappalardo, V. (2020). Planning for spatial equity: A performance-based approach for sustainable urban drainage systems. *Sustainable Cities and Society*, 53, 101885. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101885>
- Momeni Esfahani, S., & Malek Hosseini, A. (2021). Analysis and evaluation of the impact of smart growth indicators on urban development in Arak. *Civilica*. Retrieved from <https://civilica.com/doc/1195101> [In Persian].
- Movahed, A., Ahar, H., Manouchehri, A., Gheysari, H., & Bozorgzadeh, A. (2022). Sustainability analysis of urban neighborhoods with emphasis on spatial and social justice: Case study of Maragheh City. *JGS*, 22(65), 345-365. <https://doi.org/10.52547/jgs.22.65.345> [In Persian].
- Muyeba, S. (2019). Institutional capital, urban poverty, and household wealth in Cape Town. *World Development Perspectives*, 16(123), 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2019.100139>
- Namdar Ardakani, M. J., Shokour, A., & Khorram Bakht, A. (2022). City and spatial justice; Analysis of the distribution of sustainable development indicators in urban spatial justice: A case study of Shiraz city districts. *Geography and Environmental Studies*, 11(43), 142-160. <https://sid.ir/paper/1034824/fa> [In Persian].
- Nasiri Hendeh Khaleh, E. (2018). Spatial inequalities in the distribution of urban services with spatial justice approach using VIKOR model. *Geographical Planning of Space*, 8(28), 133-154. Retrieved from https://gps.gu.ac.ir/article_70704.html?lang=fa [In Persian].
- Niazi, M., G., M., & Na, F. (2017). Social factors affecting life satisfaction: Case study of citizens of Kashan City in 2015. *Social Development & Welfare Planning*, 8(31), 203-229. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.8253> [In Persian].
- Nikpour, A., Rezazadeh, M., & Allahgholitarab Nesheli, F. (2020). Analysis of spatial pattern of indicators of urban poverty in Babol city. *Journal of Geography and Planning*, 24(71), 391-418. <https://doi.org/10.22034/gp.2020.10545> [In Persian].
- Nikpour, A., Soleymani, M., & Mohammadyari, B. (2022). Zoning and spatial analysis of urban poverty: The case study of Hamadan City. *Sustainable City*, 5(3), 105-124. <https://doi.org/10.22034/jsc.2021.240978.1281> [In Persian].
- Niu, T., Chen, Y., & Yuan, Y. (2020). Measuring urban poverty using multi-source data and a random forest algorithm: A case study in Guangzhou. *Sustainable Cities and Society*, 54, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102014>
- Nordberg, K. (2020). Spatial justice and local capability in rural areas. *Journal of Rural Studies*, 78, 47-58. <https://doi.org/10.1016/j.rurstud.2020.06.008>
- Norouzi, F., Salehi, E., & Khasteh, M. (2019). Meta-analysis of studies conducted in the field of spatial justice. *Geography and Urban-Regional Planning*, 9(33), 83-104. <https://sid.ir/paper/524390/fa> [In Persian].
- Pardaraz Consulting Engineers. (2013). Detailed plan revision of Shiraz city. Deputy of Urban Planning and Architecture, District 8 Municipality of Shiraz. <https://noandishaan.com/product/طرح-تفصیلی-شیراز> [In Persian].
- Parizadi, T., Hoseini, S. F., & Behboudi Moghaddam, H. (2016). Analysis of spatial inequalities in the distribution of urban services from the perspective of spatial justice (Case study: Marivan city). *Geographical Space Planning*, 6(21), 91-102. <https://sid.ir/paper/519344/fa> [In Persian].
- Pourahmad, A., Zanganeh Sgharaki, S., & Saberi, A. (2023). Analysis of spatial justice in access to urban services: Case study of Yasouj city. *Geography and Development*, 21(71), 1-32. <https://doi.org/10.22111/gdij.2023.7588> [In Persian].
- Rabiee, H., & Kafai, S. M. (2022). Multidimensional poverty in Iranian urban areas from 2004 to 2019: Application of weights resulting from multiple correspondence analysis by the Alkire-Foster method. *The Journal of Economic Policy*, 13(26), 339-368. <https://doi.org/10.22034/epj.2022.17772.2285> [In Persian].
- Rajabi, S., Valizade, R., Satarzadeh, D., Panahi, A., & Mahboubi, G. (2022). Spatial distribution analysis of urban public services from the perspective of social justice in the spatial structure of Tabriz metropolis. *Journal of Geography and Planning*, 25(78), 159-177. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.43357.2752> [In Persian].
- Rashidi, H. (2015). Urban poverty and marginalization: A theoretical review. *International Conference on Humanities, Psychology, and Social Sciences*, Tehran. Retrieved from <https://civilica.com/doc/436318> [In Persian].
- Rezayi, M., Panahi, A., & Valizadeh, R. (2023). An analysis of urban poverty and factors affecting its spatial organization and expansion in Tabriz. *Geography and Urban Space Development*, 10(2), 39-55. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.70545.1049> [In Persian].
- Rostaei, S., & Alizadeh, S. (2020). Measurement of spatial equity in public services between different cities of West Azerbaijan Province. *Journal of Geography and Planning*, 24(71), 151-171. <https://doi.org/10.22034/gp.2020.10535> [In Persian].
- Saberi, A., Pourahmad, A., & Zanganeh Shahraki, S. (2024). Analyzing the distribution of urban services and identifying drivers affecting spatial justice with a future study approach: Case study of Yasouj city. *Journal of Geography and Planning*, 28(88), 191-164. <https://doi.org/10.22034/gp.2023.54478.3068> [In Persian].
- Sasanpour, F., & Abbasi, M. M. (2023). Spatial justice analysis of service uses in urban areas with the ORESTE technique: Case study of the eight districts of Qom City. *Town and Country Planning*, 15(2), 261-274. <https://doi.org/10.22059/jtcp.2023.363500.670401> [In Persian].
- Shi, Q., & Dorling, D. (2020). Growing socio-spatial inequality in neo-liberal times? Comparing Beijing and London. *Applied Geography*, 115, 102139. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2019.102139>
- Shiraz Municipality. (2011). Statistical yearbook of Shiraz city. Office of Planning and Budget, Shiraz Municipality. <https://shiraz.ir/Modules/ShowFramework.aspx?FrameworkPageType=SEC&RelFacilityId=1115&TabID=247> [In Persian].
- Shiraz Municipality. (2016). Statistical yearbook of Shiraz city. Office of Planning and Budget, Shiraz Municipality. <https://shiraz.ir/Modules/ShowFramework.aspx?FrameworkPageType=SEC&RelFacilityId=1115&TabID=247> [In Persian].
- Silva-Laya, M., D'Angelo, N., García, E., Zúñiga, L., & Fernández, T. (2020). Urban poverty and education: A systematic literature review. *Educational Research Review*, 29, 100280. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.05.002>

- Singh, K. D. (2017). Inclusive growth and poverty reduction: A case study of India. *Indian Journal of Public Administration*, 63(4), 579-594. <https://doi.org/10.1177/0019556117726822>
- Soleimani Moghadam, H., Zandi, R., & Akbari, E. (2021). Spatial zoning and spatial analysis of urban poverty using spatial analysis: Case study of Mashhad city. *Journal of Geographical Sciences*, 21(60), 239-258. <https://doi.org/10.52547/jgs.21.60.239> [In Persian].
- Sorensen, E., & Torfing, J. (2018). The Copenhagen Metropolitan "Finger Plan": A robust urban planning success based on collaborative governance. In S. S. Fainstein & J. DeFilippis (Eds.), *The Oxford Handbook of Urban Planning*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198843719.003.0012>
- Sridhar, K. S. (2015). Is urban poverty more challenging than rural poverty? A review. *Environment and Urbanization ASIA*, 6(2), 95-108. <https://doi.org/10.1177/0975425315589159>
- Wang, K., Zhang, L., Cai, M., Liu, L., Wu, H., & Peng, Z. (2023). Measuring urban poverty spatially by remote sensing and social sensing data: A fine-scale empirical study from Zhengzhou. *Remote Sensing*, 15(2), 381. <https://doi.org/10.3390/rs15020381>
- Yasouri, M., & Emami, S. F. (2018). Measuring the poverty status in rural areas: Case study of Saravan district, Rasht. *Journal of Applied Geographical Sciences*, 18(48), 95-114. Retrieved from <https://www.sid.ir/fa/JOURNAL/SearchPaper.aspx?journal=&subject=5&writer=207205&year=&PDF=Y&Filter=> [In Persian].
- Zand Moghadam, M. R., Almasi Mofidi, H., & Ziviyar, P. (2021). Spatial distribution of satisfaction with access to urban services in intermediate cities: Case study of Boumehen City. Retrieved from <https://civilica.com/doc/1354515> [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی